

Обмеження використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях: межі можливого

Криволапов Богдан Михайлович¹

Опубліковано 30.09.2025	Секція Право	УДК 34.096(045)
----------------------------	-----------------	--------------------

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20455685>

Анотація. У статті досліджено проблему обмеження використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях, передусім щодо визначення меж його допустимого застосування під час пошуку джерел, аналізу нормативного матеріалу, опрацювання судової практики, формування наукових висновків і правової аргументації. Обґрунтовано, що ШІ не може розглядатися як самостійний суб'єкт юридичного пізнання, оскільки він здатний виконувати окремі інформаційно-аналітичні операції, але не несе наукової, моральної чи юридичної відповідальності за достовірність результату. Метою статті є здійснення теоретико-правового аналізу меж допустимого використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях на основі визначення основних ризиків його застосування для наукової добросовісності, достовірності правового аналізу, авторської відповідальності та юридичної методології, а також обґрунтування доцільності впровадження ризик-орієнтованого підходу до обмеження ШІ у науці про міжнародне право. Методологічну основу дослідження становлять діалектичний, системно-структурний, аксіологічний, формально-юридичний методи та метод правового прогнозування. Визначено, що ключовими ризиками застосування ШІ у правничій науці є «юридичні галюцинації», помилкові посилання, непрозорість алгоритмічних висновків, упередженість даних, розмивання авторської відповідальності, порушення конфіденційності та стандартизація правового мислення. Доведено, що ШІ може бути допоміжним інструментом для технічного редагування, перекладу, систематизації матеріалу й попереднього аналізу, однак не може замінювати дослідника у перевірці джерел, тлумаченні права, формуванні авторської позиції та остаточних наукових висновків. Зроблено висновок про те, що обмеження використання ШІ в юридичних дослідженнях має ґрунтуватися на ризик-орієнтованому підході, розкритті істотного використання алгоритмічних систем, забороні перекладання авторської відповідальності на ШІ та збереженні контролю людини над результатом дослідження.

Ключові слова: штучний інтелект, регулювання ШІ, міжнародне право, міжнародно-правове регулювання, етичні виклики, глобальна стандартизація.

¹ кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного приватного права,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
04119, Україна, м. Київ, вул. Юрія Ілленка, 36/1,
kryvolapov@knu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5933-7850>

Limitations of the Use of Artificial Intelligence in Modern Legal Research: The Limits of What Is Possible

Abstract. *This article examines the problem of limiting the use of artificial intelligence in contemporary legal research, primarily with regard to defining the limits of its permissible application in source retrieval, analysis of normative material, processing of case law, formulation of scholarly conclusions, and legal argumentation. It is substantiated that AI cannot be regarded as an independent subject of legal cognition, since it is capable of performing certain information and analytical operations but does not bear scholarly, moral, or legal responsibility for the reliability of the result. The purpose of the article is to carry out a theoretical and legal analysis of the limits of the permissible use of artificial intelligence in contemporary legal research on the basis of identifying the main risks of its application for academic integrity, the reliability of legal analysis, authorial responsibility, and legal methodology, as well as substantiating the expediency of introducing a risk-oriented approach to limiting AI in the science of international law. The methodological basis of the study consists of dialectical, systemic-structural, axiological, formal-legal methods, as well as the method of legal forecasting. It is determined that the key risks of applying AI in legal scholarship include 'legal hallucinations', erroneous references, the opacity of algorithmic conclusions, data bias, the dilution of authorial responsibility, breaches of confidentiality, and the standardization of legal thinking. It is proved that AI may serve as an auxiliary tool for technical editing, translation, systematization of material, and preliminary analysis; however, it cannot replace the researcher in verifying sources, interpreting law, forming the author's position, and drawing final scholarly conclusions. The article concludes that limitations on the use of AI in legal research should be based on a risk-oriented approach, disclosure of substantial use of algorithmic systems, prohibition of shifting authorial responsibility onto AI, and preservation of human control over the research outcome.*

Keywords: *artificial intelligence, AI regulation, international law, international legal regulation, ethical challenges, global standardization.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день активне проникнення технологій штучного інтелекту (ШІ) не лише у сферу практичного правосуддя та юриспруденції, а й до сучасних юридичних досліджень стало причиною того, що в рамках останніх алгоритмічні інструменти дедалі частіше використовуються для пошуку нормативно-правових актів, аналізу судової практики, систематизації джерел, підготовки оглядів літератури, перекладу, узагальнення великих масивів тексту, виявлення кореляцій у правозастосуванні та формування попередніх дослідницьких висновків. Водночас, така технологічна зручність породжує принципове питання: де проходить межа допустимого використання штучного інтелекту в юридичному дослідженні та які обмеження є необхідними для збереження наукової доброчесності, правової точності й відповідальності автора?

Нині проблема полягає в тому, що юридичне дослідження не зводиться до механічного пошуку інформації або компіляції нормативного матеріалу: воно передбачає тлумачення права, аргументацію, зіставлення доктринальних позицій, аналіз цінностей, правових принципів, соціального контексту та наслідків правового регулювання. Відповідно, використання ШІ в цій сфері не може бути повністю ототожене із застосуванням звичайного технічного інструменту. Якщо алгоритм помиляється в юридичних фактах, подає недостовірну інформацію про судову практику, неправильно інтерпретує норми, підміняє джерела недостовірним узагальненням або формує удавано переконливий, але юридично хибний висновок, наслідком стає не лише технічна помилка, а й спотворення наукового результату.

У цьому контексті, особливого значення набуває етика науки, що охоплює не лише правила проведення дослідження, а й моральні проблеми публікації, консультування, експертної діяльності та відповідальності за наслідки наукового прогресу. Відповідальність дослідника полягає не лише у формальному посиленні на використанні джерела, а й у перевірці достовірності, повноти, релевантності та коректності матеріалу, отриманого за допомогою ШІ, оскільки хибний правовий висновок може впливати на правотворення, правозастосування, судову практику, освітній процес і професійну підготовку юристів. Водночас, обмеження використання ШІ не повинні перетворюватися на заборону технологічного розвитку юридичної науки. Сучасні алгоритмічні інструменти здатні значно підвищити ефективність дослідницької роботи, пришвидшити пошук джерел, допомогти в аналізі великих масивів судової практики та зробити юридичну науку більш емпірично обґрунтованою. Відтак, ключовою проблемою наразі є не заборона ШІ як такого, а визначення меж його можливого та правомірного використання в юридичних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика використання штучного інтелекту в юридичній науці має міждисциплінарний характер і охоплює філософію права, теорію права, інформаційне право, етику науки, правову інформатику, юридичну методологію та право Європейського Союзу. У вітчизняному науковому дискурсі вагомим є доробок Г. Андрощука, який досліджує економіко-правові аспекти регулювання технологій штучного інтелекту, їхній вплив на інтелектуальну власність, наукову та винахідницьку діяльність, а також проблему визначення правового режиму результатів, створених із використанням ШІ [1]; О. Баранова, котрий розглядає поняття штучного інтелекту та наголошує на необхідності мультидисциплінарного підходу до його визначення [2]; О. Кожухаря, який аналізує правове регулювання систем ШІ в ЄС, зокрема, ризик-орієнтовану модель, закладену в європейському підході [4]; В. Пилипчака, О. Баранова та О. Гиляки, котрі досліджують проблему правового регулювання ШІ в контексті розвитку законодавства ЄС, звертаючи увагу на зв'язок між цифровою трансформацією, безпекою, правами людини та нормативним упорядкуванням нових технологічних відносин [5]; О. Тарана і В. Гавловського, які розглядають підходи ЄС та України до регулювання ШІ крізь призму прав людини [6]. Для українського контексту важливим є також аналітичний матеріал «Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри», у якому запропоновано поетапну модель формування вітчизняного законодавства, орієнтовану на підготовку бізнесу, розвиток саморегулювання, вироблення етичних стандартів і подальшу гармонізацію національного права з правом ЄС [3].

Серед закордонних напрацювань класичне значення має робота Дж. Сьорля *Minds, Brains and Programs*, у якій сформульовано розрізнення між «сильним» і «слабким» штучним інтелектом [15] та дослідження Ф. Варела, Е. Томпсон і Е. Рош *The Embodied Mind*, в якому автори обґрунтовують значення тілесності, досвіду та контексту для людського пізнання [19]. У свою чергу, Л. Солум одним із перших поставив питання про можливість визнання штучного інтелекту юридичною особою, аналізуючи потенційні критерії правової персональності [16]. С. Честерман, розвиваючи цю дискусію, обґрунтував, що, хоча правові системи теоретично можуть створити нову форму юридичної особи для ШІ, сам факт такої можливості не означає її доцільності [7]. Г. Сурден звернув увагу на необхідність демістифікованого розуміння ШІ у праві: багато юридичних дискусій перебільшують можливості технології, тоді як реальні системи здебільшого виконують вузькі завдання розпізнавання закономірностей, прогнозування або класифікації [17].

Сучасні емпіричні дослідження доводять особливу небезпеку викривлення юридичних даних. Так, М. Даль, В. Магеш, М. Сузгун і Д. Го демонструють, що великі мовні моделі можуть генерувати юридично неправдиві, але зовні переконливі

відповіді, зокрема, вигадані справи, неточні посилання, неправильні правові висновки та хибні узагальнення [9]. В. Магеш, Ф. Сурані, М. Даль, М. Сузгун, К. Меннінг і Д. Го також звертають увагу на те, що навіть спеціалізовані інструменти юридичного пошуку, які використовують технології *retrieval-augmented generation*, лише зменшують наявні ризики викривлення даних, не усуваючи їх [12]. Етико-правовий вимір проблеми розкривають Л. Флоріді та Дж. Коулз, які виділяють принципи благодіяння, нешкідливості, автономії, справедливості та пояснюваності як основу етики ШІ [11]. Б. Міттельштадт, П. Алло, М. Таддео, С. Вахтер і Л. Флоріді аналізують ризики алгоритмів, пов'язані з непрозорістю, упередженістю, делегуванням рішень і розмиванням відповідальності [18].

Важливими нормативними орієнтирами в контексті нашого дослідження є Регламент ЄС 2024/1689 про штучний інтелект, Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, а також Рекомендації UNESCO з етики штучного інтелекту [8; 13; 14]: положення цих документів безпосередньо не регулюють усі аспекти юридичних досліджень, однак формують їх загальні принципи: людиноцентричність, прозорість, підзвітність, недискримінацію, нагляд людини, захист прав людини та ризик-орієнтований підхід.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, питання обмеження використання ШІ саме в сучасних юридичних дослідженнях залишається недостатньо розробленим. Наразі не сформовано єдиного підходу до визначення функцій ШІ у юридичному дослідженні та виокремлення допустимих функцій; не вирішено питання авторства та відповідальності в контексті досліджень, частково підготовлених за допомогою генеративної моделі; недостатньо досліджено питання достовірності юридичних джерел, отриманих за допомогою ШІ. Звісно, відкритим також залишається питання про співвідношення свободи наукової творчості та зовнішнього контролю: надмірне регулювання може обмежити академічну свободу й інноваційність досліджень, а повна відсутність правил може призвести до поширення недостовірних правових висновків, академічної недоброчесності та знецінення юридичної науки. Тому для України актуальним є питання гармонізації внутрішніх академічних стандартів використання ШІ з європейськими підходами до ризиків, прозорості, підзвітності й контролю людини, які не заборонятимуть ШІ загалом, але встановлюватимуть межі його відповідального використання.

Метою статті є здійснення теоретико-правового аналізу меж допустимого використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях на основі визначення основних ризиків його застосування для наукової доброчесності, достовірності правового аналізу, авторської відповідальності та юридичної методології, а також обґрунтування доцільності впровадження ризик-орієнтованого підходу до обмеження ШІ у науці про міжнародне право.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових, філософсько-правових і спеціально-юридичних методів, застосування яких дало змогу визначити межі допустимого використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях. Діалектичний метод використано для з'ясування суперечності між пізнавальними можливостями ШІ як допоміжного інструменту правничої науки та ризиками його некритичного застосування під час формування наукових висновків, добору джерел і правової аргументації. Системно-структурний метод дав змогу розглянути використання ШІ не ізольовано, а в межах цілісного процесу юридичного дослідження, що охоплює постановку наукової проблеми, пошук і перевірку джерел, аналіз нормативного матеріалу, опрацювання судової практики, формування авторської позиції та дотримання вимог академічної доброчесності. Аксіологічний метод застосовано для оцінки допустимості використання ШІ крізь призму цінностей

правничої науки: достовірності, обґрунтованості, добросовісності, авторської відповідальності, свободи наукової творчості та поваги до верховенства права. Формально-юридичний метод використано для аналізу нормативних і рекомендаційних підходів до відповідального застосування ШІ, зокрема, положень Регламенту ЄС 2024/1689, Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, Рекомендацій UNESCO з етики штучного інтелекту, а також вітчизняних документів щодо розвитку й регулювання ШІ. Метод правового прогнозування дав змогу визначити перспективні напрями формування академічних правил використання ШІ, зокрема, щодо перевірки згенерованих джерел, розкриття істотного використання алгоритмічних систем, заборони перекладання авторської відповідальності на ШІ та збереження контролю людини над остаточними науковими висновками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання штучного інтелекту в юридичних дослідженнях формує ставлення до нього не як до самостійного суб'єкта пізнання, а як до технологічного інструмента, здатного виконувати окремі операції з інформацією. Серед масиву даних він може вести пошук, класифікувати, узагальнювати, перекладати, прогнозувати, формувати текстові варіанти, порівнювати масиви даних і виявляти наявні закономірності. Однак, він не здатний самостійно нести наукову відповідальність, розуміти ціннісний зміст права, оцінювати справедливість правового рішення або гарантувати істинність власних висновків.

Теоретичною передумовою такого підходу є розмежування «сильного» і «слабкого» ШІ, запропоноване Дж. Сьорлем. «Сильний» ШІ передбачав би наявність у машини справжнього розуміння, свідомості та мислення, подібного до людського. Натомість, «слабкий» ШІ є інструментом моделювання, імітації або виконання певних когнітивних завдань без наявності власного розуміння [15, с. 417-418]. Сучасні генеративні системи, попри зовнішню переконливість їхніх відповідей, залишаються переважно системами статистичного прогнозування мовних послідовностей. Вони можуть створювати текст, схожий на науковий або юридичний, але це не означає, що вони здійснюють його юридичне осмислення в людському сенсі. Саме тому в юридичному дослідженні слід розрізняти технічну продуктивність і наукову достовірність. ШІ може швидко створити огляд, запропонувати структуру, знайти можливі аргументи або сформулювати чорновий текст. Однак, юридична наука вимагає перевірки джерел, точного цитування, аналізу редакцій нормативних актів, урахування ієрархії джерел права, правових позицій судів, доктринальних дискусій і соціального контексту: ці елементи не можуть бути повністю делеговані алгоритму.

Питання правосуб'єктності ШІ має важливе значення для визначення меж його використання в юридичній науці. В літературі пропонуються різні моделі правового статусу ШІ, включно з ідеєю фіктивної правосуб'єктності, яка частково нагадує статус юридичних осіб. Л. Солум стверджує, що питання юридичної персональності штучних інтелектів може бути поставлене теоретично, якщо система відповідатиме певним функціональним критеріям [16, с. 1233]. С. Честерман, однак, слушно застерігає, що надання ШІ правосуб'єктності може створити нові проблеми відповідальності, а не розв'язати їх [7, с. 829-838]. Дійсно, в разі визнання ШІ самостійним учасником дослідницького процесу, може виникнути ілюзія, що частину відповідальності за помилки, недостовірні посилання або хибні висновки можна перекласти на систему. Такий підхід, на нашу думку, є неприйнятним, адже навіть створений ШІ певний фрагмент тексту, підібрані джерела або запропонована аргументація не зміщують з людини відповідальності за їх використання в науковому дослідженні. ШІ не має власної мотивації, правового інтересу, обов'язку добросовісності або здатності відповідати за шкоду, заподіяну недостовірним науковим висновком.

У контексті нашого дослідження вагому роль відіграють також так звані «юридичні галюцинації». На відміну від звичайної фактологічної помилки, юридична галюцинація часто має форму зовні правдоподібного посилання, однак представлена як вигадане судове рішення, неіснуюча стаття закону, хибний DOI, неправильний автор, неточна цитата або помилково сформульована правова позиція. Дослідження М. Даля, В. Магеша, М. Сузгуна та Д. Го доводить, що великі мовні моделі можуть генерувати такі помилки системно, а не випадково [9, с. 64-70], адже навіть спеціалізовані інструменти юридичного дослідження, що користуються розширеним доступом до великих баз даних, не є повністю захищеними від галюцинацій [12, с. 1-6].

Відповідно, в рамках юридичних досліджень алгоритм ШІ може допомагати у пошуку й попередній обробці інформації, але не може бути остаточним джерелом для посилань. Кожне джерело, запропоноване ШІ, має бути перевірене за первинним текстом. Для нормативного акта необхідно перевіряти поточну редакцію, дату набрання чинності, наявність змін і офіційне джерело опублікування. Для судового рішення – юрисдикцію, дату, номер справи, процесуальний статус і релевантність правової позиції. Для наукової статті – автора, назву статті, назву журналу, рік, сторінки, DOI та змістовну відповідність використаній тезі.

Окремою проблемою є непрозорість алгоритмічного результату, оскільки багато моделей не пояснюють, чому саме обрали певне джерело, як сформулювали висновок і на які дані реально спиралися. У технічному сенсі це пов'язано з проблемою «чорної скриньки», яку досліджують представники напряму *explainable artificial intelligence* [10, с. 82-84]. У юридичному дослідженні пояснюваність має не лише технічне, а й методологічне значення, оскільки науковий висновок повинен бути перевіреним: читач має бачити, з яких джерел він виведений, якою логікою обґрунтований і які аргументи його підтримують. Якщо автор не може пояснити, як отримано певний висновок, такий висновок не відповідає стандартам юридичної науки.

У процесі роботи ШІ навчається на масивах даних, які можуть містити історичні, політичні, мовні, культурні або правові викривлення. Для юридичних досліджень це означає ризик відтворення домінуючих, але не обов'язково коректних підходів, створюючи проблему упередженості. Наприклад, модель може надавати перевагу англійській літературі, ігнорувати українські джерела, змішувати різні правові системи, некоректно переносити аргументи *common law* до континентально-правового контексту або спрощувати складні доктринальні дискусії. Тому використання ШІ в юридичній науці вимагає не лише фактологічної, а й методологічної перевірки.

Етична межа використання ШІ також визначається принципом наукової доброчесності: якщо автор приховує, що істотні частини дослідження були створені за допомогою ШІ, виникає питання прозорості наукового процесу. Однак, повне розкриття кожного технічного використання ШІ також може бути надмірним, тому доцільно розмежовувати допоміжне й істотне використання ШІ. Допоміжним є застосування ШІ для перевірки граматики, перекладу, технічного форматування, первинного пошуку ключових слів або створення плану. Істотним є використання ШІ для формування правових висновків, аналізу судової практики, добору джерел, написання значних фрагментів тексту або побудови аргументації. Саме істотне використання ШІ повинно бути прозоро зазначене в методологічній частині або примітці до наукової роботи. Як слушно зазначає Г. Андрощук, розвиток технологій ШІ актуалізує питання правового режиму результатів, створених із використанням алгоритмічних систем, а також потребує пошуку балансу між охороною інтелектуальної власності, інноваційним розвитком і захистом прав людини [1, с. 60].

Правова межа використання ШІ в юридичних дослідженнях також пов'язана із захистом персональних даних і конфіденційної інформації. Правники можуть працювати з матеріалами справ, експертними висновками, інтерв'ю, судовими

документами, даними клієнтів або службовою інформацією. Передача таких матеріалів у зовнішні ШІ-системи без належної правової підстави може порушувати вимоги конфіденційності, професійної етики й захисту персональних даних. Тому одним із базових обмежень застосування ШІ має бути заборона введення в публічні або неконтрольовані ШІ-системи персональних, конфіденційних чи службових даних без належної анонімізації та правового дозволу.

Регламент ЄС 2024/1689 розмежовує заборонені практики, високоризикові системи, обмежені ризики та мінімальні ризики, встановлюючи суворіші вимоги до використання ШІ в тих сферах, де потенційна шкода є більшою [14]. В контексті юридичних досліджень, низькоризиковим є використання ШІ для технічного редагування або мовної допомоги; середньоризиковим – для пошуку літератури, порівняння підходів або підготовки попереднього огляду даних; високоризиковим – для формування правових висновків, експертних позицій, аналізу судової практики або підготовки текстів, які можуть впливати на правотворення, судову практику чи публічну політику. Відтак, маємо відзначити, що обмеження ШІ в юридичних дослідженнях повинні бути не заборонними, а функціональними:

- ШІ не може бути єдиним джерелом правового висновку;
- усі джерела, запропоновані ШІ, мають перевірятися автором;
- ШІ не може визнаватися автором або співавтором наукової публікації;
- істотне використання ШІ повинно бути розкрито;
- забороняється завантажувати в неконтрольовані ШІ-системи конфіденційні або персональні дані без правової підстави;
- редакції наукових журналів мають право вимагати від автора пояснення способу використання ШІ;
- остаточною відповідальність за текст, джерела, висновки та добросовісність дослідження залишається за людиною.

Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права закріплює важливу для юридичної науки ідею: діяльність у межах життєвого циклу систем ШІ має бути сумісною з правами людини, демократією та верховенством права [8], тому використання ШІ не може виправдовувати маніпулятивне тлумачення права, приховану підміну джерел, створення недостовірної експертизи або поширення псевдонаукових правових висновків. Юридична наука має слугувати верховенству права, а не технічному виробництву тексту. Рекомендації UNESCO з етики ШІ також підкреслюють значення людської гідності, автономії, прозорості, справедливості, недискримінації та нагляду людини [13, с. 18-28], що в сфері юридичних досліджень передбачає прозоре зазначення істотного використання ШІ, відповідальність автора за перевірку джерел, недопущення дискримінаційних узагальнень, захист персональних даних, методологічну пояснюваність і неможливість заміни дослідницького судження людини алгоритмічним результатом.

Слід окремо наголосити на межах використання ШІ в доктринальному правовому аналізі, який передбачає роботу з поняттями, принципами, категоріями, юридичними конструкціями та аргументами. В даному разі, ШІ може допомогти структурувати матеріал або виявити типові підходи, але не може самостійно визначити, яка позиція є більш переконливою з погляду правової системи, конституційних цінностей або принципу справедливості, оскільки такий вибір потребує людського розуміння, професійного досвіду, правової культури та етичної відповідальності. В сучасних емпіричних юридичних дослідженнях ШІ може бути корисним, наприклад, для обробки масивів судових рішень, класифікації правових позицій або виявлення статистичних закономірностей. Однак, алгоритм у даному разі також може лише виявити кореляцію, але не завжди здатний пояснити її правове значення; класифікувати рішення за ключовими словами, але не завжди правильно зрозуміти контекст; показати

частотність певного аргументу, але не оцінити його нормативної сили. Відтак, емпіричне використання ШІ потребує методологічної прозорості – опису набору даних, критеріїв відбору, способу обробки, обмежень моделі та перевірки результатів.

Звісно, на певному етапі ШІ може стандартизувати юридичне мислення. Якщо дослідники масово використовуватимуть однакові або подібні моделі, наукові тексти можуть ставати стилістично й аргументаційно одноманітними, напряду загрожуючи юридичній науці, оскільки її розвиток залежить від дискусії, оригінальності, критики, альтернативних підходів і методологічного плюралізму. Відтак, у юридичних дослідженнях ШІ має використовуватися як допоміжний інструмент, а межі його можливого використання можуть охоплювати три ключові рівні:

- 1) технічний: ШІ допустимий для редагування, перекладу, пошуку, систематизації та попередньої обробки матеріалу;
- 2) аналітичний: ШІ може допомагати у формуванні гіпотез, пошуку аргументів і порівнянні підходів, але лише за умови обов'язкової перевірки людиною;
- 3) нормативно-ціннісний: ШІ не може самостійно визначати остаточний науковий висновок, обґрунтовувати правову позицію як власну або замінювати відповідальне судження автора.

Отже, межі можливого використання ШІ в юридичних дослідженнях повинні визначатися на основі розуміння природи юридичної науки. Право є не лише системою текстів, а й системою цінностей, принципів, процедур і відповідальності. Тому ШІ може працювати з юридичним текстом, але не повинен підміняти правове мислення, може прискорювати дослідницький процес, але не звільняє автора від перевірки, може допомагати формулювати аргументи, але не може нести відповідальність за їх істинність.

Висновки. Використання штучного інтелекту в сучасних юридичних дослідженнях є об'єктивною реальністю, що відкриває значні можливості для розвитку правничої науки, але, водночас, породжує низку філософсько-правових, методологічних та етичних ризиків. ШІ може бути ефективним інструментом пошуку, систематизації, перекладу, попереднього аналізу та обробки великих масивів правової інформації, проте він не може замінити людину-дослідника у здійсненні правового тлумачення, формуванні наукової позиції, оцінці справедливості, перевірці джерел і несенні відповідальності за результат дослідження.

Ключовими ризиками використання ШІ в юридичних дослідженнях є так звані «юридичні галюцинації», помилкові посилання, непрозорість алгоритмічних висновків, упередженість даних, розмивання авторської відповідальності, порушення конфіденційності та стандартизація правового мислення. Особливо небезпечним є використання ШІ як самостійного джерела юридичного висновку без перевірки нормативних актів, судової практики, наукових джерел і фактичних даних.

Обмеження використання ШІ у правничій науці не повинно мати характеру загальної заборони. Доцільним є ризик-орієнтований підхід, за якого низькоризикові форми застосування, такі як мовне редагування або технічна допомога, допускаються без значних обмежень; середньоризикові форми, такі як пошук джерел і підготовка оглядів, потребують обов'язкової перевірки; а високоризикові форми, пов'язані з формуванням правових висновків, експертних позицій або аналізом судової практики, мають здійснюватися лише під повним контролем автора. Найважливішою межею використання ШІ в юридичних дослідженнях є збереження людської відповідальності. ШІ не може бути автором, співавтором або самостійним суб'єктом наукової аргументації, адже всі висновки, джерела, цитати й методологічні рішення мають бути перевірені та прийняті людиною. Саме це забезпечує відповідність юридичного дослідження принципам наукової доброчесності, правової точності, академічної свободи й верховенства права. Відтак, для України доцільним є поступове вироблення

академічних і правових стандартів використання ШІ в юридичних дослідженнях з урахуванням *EU AI Act*, Рамкової конвенції Ради Європи, Рекомендацій UNESCO та національних підходів до регулювання ШІ. Такі стандарти мають не стримувати розвиток юридичної науки, а забезпечувати її достовірність, прозорість, добросовісність і відповідальність у цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. О. Штучний інтелект і інтелектуальна власність: проблеми регулювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 2(14). С. 58-78.
2. Баранов О. А. Визначення терміну «штучний інтелект». *Інформація і право*. 2023. № 1(44). С. 32-49.
3. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Київ: Міністерство цифрової трансформації України, 2024. 30 с. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/a/ba/d5da75c2613e331bb89258f950adcbae.pdf> (дата звернення: 28.08.2025).
4. Кожухар О. Г. Правове регулювання систем штучного інтелекту в ЄС: передумови, сучасний стан та перспективи. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки»*. 2024. Т. 13. С. 65-73.
5. Пилипчук В. Г., Баранов О. А., Гиляка О. С. Проблема правового регулювання у сфері штучного інтелекту в контексті розвитку законодавства Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29, № 2. С. 35-62.
6. Таран О. В., Гавловський В. Д. Правове регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі та Україні: основні підходи та права людини. *Інформація і право*. 2024. № 1(48). С. 62-67.
7. Chesterman S. Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality. *International and Comparative Law Quarterly*. 2020. Vol. 69, No. 4. P. 819-844.
8. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law of 5 September 2024. *Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 28.08.2025).
9. Dahl M., Magesh V., Suzgun M., Ho D. E. Large Legal Fictions: Profiling Legal Hallucinations in Large Language Models. *Journal of Legal Analysis*. 2024. Vol. 16, No. 1. P. 64-93.
10. Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, taxonomies, opportunities and challenges toward responsible AI / A. Barredo Arrieta et al. *Information Fusion*. 2020. Vol. 58. P. 82-115.
11. Floridi L., Cowls J. A Unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*. 02.07.2019. URL: <https://hdr.mitpress.mit.edu/pub/l0jsh9d1/release/8> (дата звернення: 29.08.2025).
12. Hallucination-Free? Assessing the Reliability of Leading AI Legal Research Tools / V. Magesh et al. *Cornell University*. 30.05.2024. 61 p. URL: <https://arxiv.org/abs/2405.20362> (дата звернення: 30.08.2025).
13. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence of 23 November 2021 / UNESCO. Paris: UNESCO, 2022. 43 p. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence> (дата звернення: 28.08.2025).
14. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. *Official Journal of the European Union*. 2024. L Series. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (дата звернення: 28.08.2025).

15. Searle J. R. Minds, Brains, and Programs. *Behavioral and Brain Sciences*. 1980. Vol. 3, No. 3. P. 417-424.
16. Solum L. B. Legal Personhood for Artificial Intelligences. *North Carolina Law Review*. 1992. Vol. 70, No. 4. P. 1231-1287.
17. Surden H. Artificial Intelligence and Law: An Overview. *Georgia State University Law Review*. 2019. Vol. 35, No. 4. P. 1305-1337.
18. The Ethics of Algorithms: Mapping the Debate / B. D. Mittelstadt et al. *Big Data & Society*. 2016. Vol. 3, Issue 2. P. 1-21.
19. Varela F. J., Thompson E., Rosch E. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge: MIT Press, 1991. 308 p.